

Rəqəmsal transformasiya, V sənaye inqilabı şəraitində idarəetmədə innovasiya, elmin ayrı-ayrı sahələrində, təhsildə, texnika və texnologiyada, istehsalda və müxtəlif xidmət sahələrində və s. olmaqla, makroiqtisadi şəraitdə milli innovasiya sisteminin inkişafı və onun tənzimlənməsi hər bir ölkənin milli innovasiya siyasətinin inkişafı istiqamətində prioritetdir. Müasir rəqabətə davamlı müəssisələr müəssisənin innovasiya siyasətini məqsədə uyğun və düzgün qurmalıdırlar ki, daim inkişaf edə bilsinlər və ölkənin inkişafında, bütövlükdə milli innovasiya sisteminin inkişafında öz töhfəsini verə bilsinlər.

Ədəbiyyat:

1. Abbasova A.M. Bazar iqtisadiyyatında əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə. “Məşğulluq problemləri və milli əmək bazarının formalaşmasına qloballaşdırma proseslərinin təsiri”. Beynəlxalq EPK-in materialları. Bakı, 2001.

2. Əyyubov V.S., Tağıyev A.M. Milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi. Dərs vəsaiti. Bakı, 2017.

3. Strateji menecment hazırlığı üzrə Cousera kursunun materialları. ABŞ, Minnesota Universitetinin professorları tərəfindən reallaşan 3 aylıq kurs, 2024-cü il.

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN EKOLOJİ TƏHSİLİ

*İsmaylova Aysən Fəxrəddin qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji təhsili məqsədli, mütəşəkkil, sistemli, ardıcıl yerinə yetirilməlidir. İnsan və təbiət bir-biri ilə sıx bağlıdır. İnsanın ətraf mühitə təsiri global miqyas alır. Ekoloji problemlər bir çox ölkələrin pedaqoji proqramlarının məzmununa çevrilir.

İndi cəmiyyətdə nə baş verir? Yetkinlər təbiətə qarşı istehlakçı davranırlar, hansı nəticələrin ola biləcəyini düşünmürlər. Təbiətə diqqətli münasibət erkən uşaqlıqdan tərbiyə olunmalıdır. Ətraf aləmin gözəlliyini dərk edən bir uşağın yaşadığı yerə bağlılıq hissi, onu qorumaq istəyi var ki, bu da sonradan Vətəninin sevgisinə səbəb olacaqdır. Bu, ekoloji təhsilin məqsədi Vətənə, doğma diyara sevgi aşılamaqdır. Uşaqlar bütün canlılara qarşı diqqətli olmağı öyrənirlər. Yetkinlər olaraq, uşaqlar yalnız öz resurslarını xərcləməklə deyil, həm də qorumaq və artırmaqla öz torpaqlarının həqiqi sahibləri olacaqlar.

Təbii ki, dünya uşaqların hərtərəfli inkişafı üçün böyük imkanlarla doludur. Təlimin, gəzintilərin, xüsusi müşahidələrin düşünülmüş təşkili onların düşüncə tərzini, təbiət hadisələrinin rəngarəng müxtəlifliyini görmək və hiss etmək, ətrafdakı dünyadakı böyük və kiçik dəyişiklikləri hiss etmək qabiliyyətini inkişaf etdirir. Tərbiyəçinin rəhbərliyi altında uşaq təbiət haqqında düşünür, biliklərini, hisslərini zənginləşdirir, canlıya düzgün münasibət, məhv etmək deyil, yaratmaq istəyi formalaşdırır. Təbiətə insani və diqqətlə yanaşmağı öyrənmək lazımdır. Bunun üçün ekoloji şüuru və məktəbəqədər yaşdan ətraf mühitin vəziyyətinə görə məsuliyyəti inkişaf etdirmək lazımdır.

Məktəbəqədər pedaqogikanın vəzifəsi uşağın vahid, yüksək əxlaqlı bir şəxsiyyət kimi formalaşdırmaqdır. Yalnız öz torpağını həqiqətən sevən, doğma yurduna sadıq olan əsl vətənpərvər olacaqdır. İndi ekoloji təhsilə yanaşma dəyişib. Uşaqları təbii hadisələrlə tanış etmək ekoloji cəhətdən dəyişdi. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji təhsili bütün təhsil prosesinin tərkib hissələrindən biridir. Yalnız düşüncə, nitq inkişaf etdirmir, emosional sahənin inkişafına kömək edir, həm də əxlaqın əsasını qoyur. Uşaqlıqda qoyulan baza ekoloji mədəniyyətin təməli olacaqdır.

Məktəbəqədər uşaqların ekoloji tərbiyəsi ətraf mühitə elmi, idrak, emosional və mənəvi, praktik olaraq fəaliyyət münasibətlərinin formalaşmasına yönəldilmişdir.

Məktəbəqədər uşaqların ekoloji tərbiyəsinin əsas vəzifələri:

1. Uşaqlarda subyektiv təcrübənin inkişafı, təbiət və sosial-mədəni mühitlə emosional və həssas qarşılıqlı əlaqə;

2. Bilik və təəssüratların həyata keçirilməsi və konsolidasiyası, habelə təbii mühitin bərpası və qorunması üçün praktik və yaradıcı fəaliyyət təcrübəsinin toplanması;

3. Təbiətin bir hissəsi olaraq öz " Mən " ini dərk etmək, hər uşaqda müsbət "Mən-konsepsiya" nın inkişafı;

4. Təbii və sosial-mədəni mühitə emosional-dəyər münasibətinin tərbiyəsi.

Ekoloji təhsil aşağıdakı sahələrdə işləməyi əhatə edir: təhsil istiqaməti, inkişaf istiqaməti, təlim məqsədi.

Ekoloji təhsilin əsas məqsədi ekoloji şüurun və ekoloji mədəniyyətin əsaslarını formalaşdırmaqdır. Bütövlükdə uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasına təsir göstərir. Bir sıra problemlərin həlli ilə həyata keçirilir:

1. Uşaqları təbiət haqqında biliklərlə zənginləşdirmək.

2. Təbiətin bütün komponentlərinin əlaqələri və qarşılıqlı asılılığı haqqında fikirlər formalaşdırmaq.

3. Praktiki bacarıq və bacarıqları aşılamaq

4. Gözəlləri görmək, doğma təbiətin sərvətlərini qorumaq bacarığını inkişaf etdirmək

Ekoloji mədəniyyət yalnız təbiətin gözəlliyini qavramağı deyil, həm də biliyini, onu qorumaq üçün aktiv fəaliyyəti əhatə edir. Uşaqlarla davranış qaydaları müşahidə olunur və müzakirə olunur, Bitki və heyvanlara qulluq üzrə praktik təcrübə qazanmalarına kömək edir. Uşaqlar böyüdükcə uşaqların vəzifə və vəzifələri tədricən genişlənir. Ekoloji təhsil uşaqlara bütün canlı orqanizmlər arasında sıx bir əlaqə olduğunu başa düşmək vəzifəsini qoyur. Uşaq başa düşməlidir ki, ağacları kəsmək və ya quşları məhv etmək yaxşı deyil. Uşaq bağçasında ekoloji təhsil uşaqlar, müəllim heyəti, valideynlər ilə həyata keçirilə bilər.

Ekoloji təhsil üzrə uşaq bağçasında məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla iş formaları:

1. Uşaqlara məlumat çatdırmaq üçün tərbiyəçiyə əsas rol verildiyi xüsusi hazırlanmış qruplar.

2. Uşaqların tərbiyəçilərlə birlikdə fəal iştirak etdiyi, təbii qanunlar və təbii qanunlar haqqında faktlar haqqında fikirlərini aktuallaşdırdığı birgə fəaliyyət.

3. Uşaqların müstəqil fəaliyyəti.

Ekoloji təhsilin şərtlərindən biri uşaqların ailələri ilə birgə fəaliyyətidir. Yalnız ailə ilə birgə səylər əsas problemi həll edə bilər. Ekoloji cəhətdən savadlı bir insan yetişdirmək həm ailənin həm də məktəbəqədər təhsil müəsisəsinin əsas vəzifələrindən biri olmalıdır. Birgə iş formaları: məsləhətləşmələr, KVN, müsabiqələr, viktorinalar, görüşlər, səfərlər, ekoloji tətillər, qrupun birgə abadlaşdırılması və abadlaşdırılması, rəsm və sənətkarlıq sərgiləri, ailə qəzetləri. Bu iş forması uşaqların və böyüklərin ekoloji inkişafına kömək edir. Uşaq bağçasının şagirdlərin ailələri ilə qarşılıqlı əlaqəsi valideynlərin pedaqoji mədəniyyətini artırır. Təhsil effekti uşaqlar yalnız kənardan müşahidə ilə deyil, birbaşa prosesə cəlb olunarsa əldə edilir.

VALIDEYNLƏR İLK TƏRBIYƏÇİ KİMİ

İsmayılzadə Nurlanə Mənsur qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Cəmiyyət qarşısında duran bir çox zəruri vəzifələrin yerinə yetirilməsində ailə mühüm rol oynayır. Müasir cəmiyyət fərdi ailələrdən, onun sanki molekulu olan ailələrdən ibarətdir. İnsanın bir şəxsiyyət kimi formalaşması onun daxil olduğu cəmiyyətdən – mühitdən, ailədən, daxil olduğu kollektivdən və s. asılıdır. Bütün tərbiyə növlərinin əsası ailədə qoyulur. Ailə mənsub olduğu xalqın milli xüsusiyyətlərini, adət-ənənələrini yaşadır.

Dünya dinləri arasında ən mükəmməl və ən ali din olan İslamda övlad tərbiyəsi, valideyn haqqı ən aydın formada açıqlanmışdır ki, bu da valideynlərin və ümumilikdə tərbiyə prosesinin hər bir üzvünün yolunu işıqlandırır. İslami dəyərlərlə tərbiyə olunan uşaq cəmiyyətdə ailənin verdiyi ən böyük və möhtəşəm töhvə olur. Heç də təsadüfi deyil ki, islamın ən böyük simalarından olan, böyük əzəmət və qüdrət sahibi Hz.Əli(ə) buyurmuşdur: “Heç bir ata övladına gözəl tərbiyədən qiymətli hədiyyə verə bilməz”.

Ailədə tərbiyə işinin düzgün və səmərəli təşkili uşağın gələcək həyatında əsaslı rol oynayır və onun mükəmməl şəxsiyyət kimi yetişməsi üçün ilkin zəmin yaradır. Danılmaz həqiqətdir ki, tərbiyəsi düzgün qurulmuş uşaq valideynlərini müqəddəs varlıq kimi görür. Ailədə üzvi hisslərlə tərbiyə almış, vicdanı Allaha və insanlığa məhəbbətlə dolmuş uşağın kamil insan kimi yetişməsi həm ailənin, həm də cəmiyyətin ən müqəddəs arzusudur. Bu müqəddəs missiyanın həyata keçirilməsi bir proses kimi ailədə başlayır və məktəbdə davam etdirilir. Tərbiyə işinin düzgün təşkili uşağın təlim və təhsil fəaliyyətində də özünü göstərir. Bu baxımdan uşaqların tərbiyəsi və şəxsiyyət kimi formalaşması problemi valideynlərlə birgə eyni dərəcədə həm də pedaqoqların müqəddəs vəzifəsidir ki, bu işin öhdəsindən layiqincə gəlmək üçün hər bir müəllim tərbiyə etmək prosesinin bütün sirlərindən xəbərdar olmalı və problemin məsuliyyətini aydın şəkildə dərk etməlidir.

Bəzi ailə başçıları ailədə gələcək ata-anaların – vətəndaşların tərbiyəsini onlara bol yemək verməkdə, yaxşı paltar almaqda görürlər. Övladı sevmək azdır, tərbiyə etmək böyük əməkdir, böyük zəhmətdir. Bu yaradıcı əməkdir, mühakimə, insan ağılı və əsəbləri ilə bağlı gərgin əməkdir. Bu isə hər bir ata-ananı düşünməyə, fakt və hadisələri müşahidə edib nəticə çıxarmağa vadar edir.